

Внесок Галшки Гулевич у розвиток чернецтва та братського руху Православної Церкви

протоієрей Миколай Цап

<http://doi.org/10.33209/2519-4348-2707-9627-2021-9-102>

У статті висвітлено походження, життєвий шлях і релігійно-громадську діяльність Гулевич Галики Василівни – знаної меценатки Православної Церкви, відомої фундаторки Київської братської школи, яка після об'єднання з Лаврською школою в 1632 році називалася Києво-Братським колегіумом, а згодом іменувалася Києво-Могилянською академією. Галишка Гулевичівна опікувалася чернецтвом, була жертводавицею Київського і Луцького братських монастирів. Наприкінці свого життя вона повернулася на Волинь, де народилася. Згідно з її заповітом була похована в крипті Луцької братської церкви.

Ключові слова: Галишка, Православна Церква, фундаторка, братські школи, чернець.

Постановка наукової проблеми та її значення. В українській історичній науці останніми роками особлива увага приділяється дослідженню відомих в історії особистостей. До таких значимих постатей належить одна з найбільш відомих українських меценаток, що вийшла із давнього Волинського шляхетського роду Гулевич – Галшка Гулевичівна, яка багато зробила для збереження і розвитку Православної Церкви. Враховуючи це, 26 травня 2021 року під час другого засідання Синодальної комісії з питань канонізації святих Православної Церкви України було розглянуто і підтримано пропозицію щодо майбутньої канонізації Галшки Гулевичівни Православною Церквою. Тому дане дослідження на сьогодні є надзвичайно актуальним.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Історіографія, що стосується постаті Галшки Гулевичівни, представлена в основному дослідженнями провідних вітчизняних і зарубіжних науковців. Варто відзначити наукові праці Н. Яковенко, О. Бірюліної, М. Довбищенка, І. Ворончук, Г. Лозко, митр. Мануїла (Лемешевського), митр. Макарія (Булгакова), П. Строева, у

яких автори висвітлюють її шляхетське походження та основні життєві віхи. Цінною публікацією щодо церковно-громадської діяльності Галшки Гулевичівни та її важливі біографічні відомості є ґрунтовна історична довідка луцької дослідниці Олени Бірюліної, завідувачки Музею історії Луцького братства, написана в 2021 році на запит Волинської єпархії Православної Церкви України.

Мета статті – дослідити й проаналізувати церковно-громадську діяльність волинської шляхтянки Галшки Гулевичівни, її внесок у розвиток духовної освіти, матеріальну підтримку церковних братств та монастирів.

Виклад основного матеріалу. Галшка Гулевичівна походила зі старовинного найзаможнішого на Волині¹ українського шляхетського роду Гулевичів, гербу Новина, відомого з XV століття. Ще з часів князя Свидригайла його представники займали різні посади в урядах на Волині та інших землях Речі Посполитої, досягали високих церковних посад, володіли багатьма населеними пунктами. Батько Василь Гулевич володів Затурцями, Шельвовим, Волицею, Любитовим, Качином, Личином, Твердинями, Липками, Довгим, Борисковичами, Несвічем та ін.² Свого часу Василь Гулевич обіймав посаду підстарости та воєводи Волинської землі. У 1589 році обирався депутатом від Волинського воєводства на Люблінський коронний трибунал. Як впливовий та заможний шляхтич, дав своїм дітям не лише статки, а й добре сімейне виховання та ґрунтовну освіту.

Дата й місце народження волинської шляхтянки Галшки Гулевич автентичними джерелами не засвідчені. Народилася вона, найвірогідніше, 18 грудня 1575 року в селі Затурці (нині Луцького району Волинської області) у центральній садибі батька-землевласника. Дату і рік народження Галшки визначаємо за документальним свідченням, що її іменний день був 9 грудня (за старим стилем) та з відомостей про рік її шлюбу в 1594 році. Є чимало документів, які свідчать на користь цього припущення: податкові, купчі та інші, які стосуються родини Гулевичів з 70–80-х років, про те, що вони найбільше жили в Затурцях³.

Із предків Галшки відомий її дід Федір Зброхович Гулевич, який жив у першій половині XVI ст. Був волинським зем'янином, мав багаточисельну родину. У Федора було п'ять синів: Григорій, Михайло, Василь, Роман,

¹ Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). Київ: Наукова думка, 1993. С. 139.

² Бірюліна О. «Навічно фундуючи добра свої власні...». Луцьке Хрестовоздвиженське братство: історія та відродження. Луцьк: ВМА «Терен», 2013. С. 123.

³ Лозко Г. Галшка: Лозки та Гулевичі в XV–XVII ст.: історичний нарис. Тернопіль: Мандрівець, 2015. С. 9.

Януш, і дочка Марія⁴. Але овдовівши, прийняв чернецтво і був висвячений на єпископа Луцького і Острозького під ім'ям Феодосій. Єпархією управляв з 28 січня 1541 року⁵ до 22 лютого 1548 року⁶, за іншими даними до 1555-1558 років⁷. Єпископ Феодосій за власні кошти відновив древню церкву святого Димитрія в Луцьку⁸, яка була родинною церквою-усипальницею Гулевичів⁹, а також влаштував для своїх внуків школу в дворі Луцького замку, запросивши сюди учителем вихованця Львівської братської школи Олеса Юрковського. Тут Галшка ознайомилася з основами православної віри, граматиною рідної, грецької і латинської мов. Після закінчення школи діти Василя Гулевича продовжили навчання в Острозькій академії.

У 1594 році Галшка одружилася з Христофором Потієм, сином Іпатія Потія – берестейського земського судді (1580–1588) і каштеляна (1588-1593), православного єпископа Володимирського і Берестейського (з 1593 р.), одного з головних ініціаторів Берестейської унії 1596 року, згодом уніатського митрополита Київського і Галицького.

Деякі дослідники згадують про тривалі суперечки і неприязнь між Гулевичами і Потіями через суто релігійні мотиви, тому обидві родини довго не могли змиритися з вибором своїх дітей. Проте завдяки саме наполегливості Галшки, батьки погодилися на церковний шлюб, який відбувся в православній церкві міста Володимира. Подружжя володіло Несвічем, маєтком Галшки. Однак невдовзі Христофор захворів і помер, залишивши Галшку з малолітньою дочкою Катериною на руках.

Родина Іпатія Потія звинувачувала в смерті сина його дружину. Вони відсудили у вдови навіть подарований на весілля маєток, а також установили опікунство над малою Катериною і наполягали охрестити її в католицькій церкві. Але на таке Галшка звичайно не погодилася, охрестила дочку в православній церкві, а згодом, у 1615 році, ще й видала її за православного оршанського хорунжого Миколу Млечка. Брати покійного чоловіка стра-

⁴ Ворончук І. Родоводи волинської шляхти XVI – першої половини XVII ст. (реконструкція родинних структур: методологія, методика, джерела): Наук.-мет. вид. Київ: Вища школа, 2009. С. 201.

⁵ Макарий (Булгаков), митр. История Русской Церкви: в 9-ти томах. Москва: Изд-во Спасо-Преображенского Валаамского монастыря, 1994–1997. Т. 5. С. 518.

⁶ Строев П. Списки иерархов и настоятелей монастырей Российской Церкви. Санкт-Петербург, 1877. С. 1043.

⁷ Макарий (Булгаков), митр. История Русской Церкви: в 9-ти томах. Москва: Изд-во Спасо-Преображенского Валаамского монастыря, 1994–1997. Т. 5. С. 518.

⁸ Мануил (Лемешевский), митр. Русские православные иерархи 992–1892: Биографический словарь: в 3-х томах. Москва: Изд-во Сретенского монастыря, 2002–2004. Т. 3. С. 111.

⁹ Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). Київ: Наукова думка, 1993. С. 139.

шенно гнівалися, але нічого зробити не могли навіть через суд – Катерині на той час уже виповнилося шістнадцять років, і їхнє опікунство припинилося.

У 1601–1602 роках Галшка одружилася вдруге зі Стефаном Лозкою, заможним українським шляхтичем, який у 1578 році отримав титул підчашного¹⁰. На той час йому вже було 60 років. Про родовід Лозків відомо з кінця XV століття як вихідців з Берестейщини¹¹. Були однією із значних і впливових шляхетських родин на Київщині, мали багато маєтків у навколишніх селах і містечках.

У 1603 році Стефан Лозко обдаровує Галшку маєтком Рожів на Київщині¹². Після 1606 року Галшка Гулевичівна-Лозчина відпродує свої волинські маєтки братові Андрію і переїздить до Києва. На київському Подолі в подарунок отримує від чоловіка один із його земельних пляців. Тоді ж Галшка Гулевичівна прийняла рішення про дарунок своєї кам'яниці з двором на Подолі і 10 тисяч польських золотих київській православній громаді¹³. 14 жовтня 1615 року складає і підписує дарчу (фундуш), яку 15 жовтня було внесено до київських гродських книг. Цей документ підтверджує факт доброчинності Гулевичівни, згідно з яким шляхтянка відписала свою садибу із землями в Києві для заснування нового монастиря, шпиталю і школи для дітей усіх станів. У дарчій зазначалося:

«Я, Галишка Гулевичівна, дружина його милості пана Стефана Лозки, маршалка Мозирського, за згодою його милості на все нижче викладене... цим моїм добровільним листом, що я, живучи постійно в давній святій православній вірі Східної Церкви і палаючи побожною ревністю до неї, з любові й приязні до братів моїх – народу руського і для спасіння душі своєї, з давнього часу наважувалася Церкві Божій добро зробити... дарую і записую мій власний успадкований маєток... в м. Києві...»¹⁴.

У фундаційному листі вона обумовлює призначення фундушу:

¹⁰ Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). Київ: Наукова думка, 1993. С. 192.

¹¹ Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). Київ: Наукова думка, 1993. С. 241.

¹² Бірюліна О. Історична довідка про фундаторку Галшку Гулевичівну. Волинський краєзнавчий музей. 22.06.2021 року. Вих. № 258/1–3. Арк. 3.

¹³ Бірюліна О. «Навічно фундуєчи добра свої власні...». Луцьке Хрестовоздвиженське братство: історія та відродження. Луцьк: ВМА «Терен», 2013. С. 124.

¹⁴ Памятники, изданные Временною Комиссиею для разбора древних актов, высочайше учрежденною при Киевском военном, Подольском и Волинском генерал-губернаторе: [в 4 т.]. Киев: в Унив. тип., 1845–1859, 1846. Т. 2. Арк. 6–10.

«Усе це – на монастир Патріаршої ставропігії спільного життя, по чину Василя Великого, також і на школу для дітей, як шляхетських, так і міщанських і на інший спосіб богоугодного життя, котрий би... служив спасінню християнському і вихованню милосердних учнів. А при цьому й на готель странників духовних... з тим, щоб монастир, і школа, і весь чин керувався законом Кафолічної Східної Церкви Грецького обряду»¹⁵.

Пожертвою своєї садиби Галшка Гулевичівна уможливила відкриття Київської братської школи. Вона була заснована Київським братством для поширення освіти й оборони православної віри. За сприяння святителя Петра Могили у вересні 1632 року в результаті об'єднання Київської братської і Лаврської шкіл було створено Києво-Братську колегію. Згодом колегія почала іменуватися Києво-Могилянською на честь свого благодійника в статусі академії. У XVII–XVIII століттях заклад був головним освітнім центром на українських землях. Академія мала широке міжнародне визнання і виховувала українську інтелектуальну як духовну, так і політичну еліту.

Згідно з останніми генеалогічними дослідженнями у Стефана Лозки і Галшки було четверо спільних дітей: Йосиф, Михайло, Регіна і Анастасія. Однак Галшка Василівна у своєму заповіті згадує лише про одного Михайла, називаючи його улюбленим сином. Пізніше він перейшов у католицтво.

Після смерті другого чоловіка в 1618 році Галшка Гулевичівна переїхала в Рожів на Київщині у маєток свого покійного чоловіка, де, як свідчать архівні документи, ще якийсь час господарювала зі своїм сином Михайлом. У цей же період Галшка Василівна переживає материнську драму: у 1628 році помирає молодшою її дочка Катерина Млечкова. У своєму передсмертному заповіті Катерина Христофорівна просить чоловіка поховати її в храмі згідно з традицією «грецької» віри. Розпоряджається про особисте майно: не маючи власних дітей, рухоме майно заповідає зведеному братові Михайлові Лозці, а грошові суми на своїй маєтності в Мозирі заповідає своїй «милій матінці» Гальшці Гулевичівні Стефановій Лозчиній, маршалковій Мозирській¹⁶.

Біля 1630 року, крім батьківської частини, Галшка відписує синові свою частину маєтку на Рожеві з присілками, а сама повертається до Луцька, де займалася освітньою та культурною діяльністю. Підтримку отримує від синів своєї старшої сестри Ганни, що була в шлюбі з князем Юрієм

¹⁵ Памятники, изданные Временною Комиссиею для разбора древних актов, высочаше учрежденною при Киевском военном, Подольском і Волинском генерал-губернаторе: [в 4 т.]. Киев: в Унив. тип., 1845–1859, 1846. Т. 2. Арк. 12–14.

¹⁶ Бірюліна О. Історична довідка про фундаторку Галшку Гулевичівну. Волинський краєзнавчий музей. 22.06.2021 року. Вих. № 258/1–3. Арк. 4.

Богдановичем Пузиною, – Олександра, Юрія і Михайла Пузин – членів Луцького Хрестовоздвиженського братства, міцних оборонців православної віри. Переїзд Галшки з Києва ймовірно був приурочений до висвяти в 1633 році князя Олександра Юрійовича Пузини на православного єпископа Луцького і Острозького Афанасія¹⁷. Рід Гулевичів, як і рід Пузин найдовше з української шляхти трималися православної віри.

Хоча благодійна діяльність Галшки Гулевичівни найбільше асоціюється з київською пожертвою 1615 року, Галшка була меценаткою до кінця свого життя. Найбільше це помітно протягом луцького періоду. Фундаторка долучалася до діяльності Луцького Хрестовоздвиженського православного братства, яке було засноване в 1617 році¹⁸, і регулярно передавала кошти на його розвиток.

За заповітом, більшість статків Галшки – як золотом, так і грошима, які їй заборгували, – перейшли на потреби Луцького братського монастиря та церкви при ньому. Також маценатка надала підтримку кільком іншим церквам на Волині.

Незадовго до своєї смерті Галшка Гулевичівна пише 2 квітня 1641 року в Луцьку духовний заповіт-тестament, у якому просить поховати її в луцькій братській церкві, на яку пожертвувала 200 польських золотих. Окрім того, братський монастир отримав 200 золотих, луцький братський шпиталь – 50 золотих, черницям Чернчецького монастиря мало дістатися 30 золотих, черницькому і пречистенському священникам – по 10 золотих:

«Во имя Отца и Сына и Святого Духа, Бога въ Троице Святой Единого, станься воля Его святая, аминь. Я Гальшка Гулевичовна Стефановая Лозчина, маршальковая Мозырская, упатруючи на том свити короткость живота людского и непевности години розлучения души с тиломъ... остатнею тоєю волею моею распоражаю... Наперед душу мою Пану Богу, в Троице святой Единому, з надшеб зуполною о збавеню ее презъ милосерде Его святое, поручаю; тило зась мое грешное, з земли взятое, земли отдаю, которое наймилишый сынъ мой, урожоный его милост пань Михаль Лозка, в церкви Брацкой Луцкой заложеня Честнаго и Животворящаго Креста Господня, а не где индеи, водлугъ християньского и церкви святой восточное, подъ послушенствомъ святышого патриархи Констанътинополского будучое, порядку, яко най пристойней поховати маеть; до которое Церкви

¹⁷ Бірюліна О. Історична довідка про фундаторку Галшку Гулевичівну. Волинський краєзнавчий музей. 22.06.2021 року. Вих. № 258/1–3. Арк. 4.

¹⁸ Довбищенко М. Волинська шляхта у релігійних рухах (кінець XVI – перша половина XVII ст.). Київ: ПП Сергійчук М. І., 2008. С. 185.

братское Луцкое, где и тило мое маеть быти положено, золотых двесте, а на монастырь законьникомъ, при той же церкви будучымъ, абы Пана Бога за душу мою молили, золотых другую двесте; на шпитал Братский Луцкий золотых пятьдесят; на монастырь паненский Черньчицкий, паньном законным, золотихъ тридцать; свесченикови Черньчицкому золотыхъ десять, а другую десять золотыхъ свесченикови Пречыстиньскому на богомолие за душу мою одписую... »¹⁹.

Дарує братству заповітом також коштовні срібні хрест з підніжжям, кадильницю і келих, які були нею заставлені у православного духовенства міста Мозиря. Галшка просила, якщо вона за життя свого не встигне викупити, то щоб це зробило Братство за її кошти²⁰.

Галшка Гулевичівна померла в 1642 році. 31 березня 1642 року в Луцьку актову книгу чернецъ луцького братського монастиря отець Теофіл Заплатинський вніс для актування заповіт Галшки Гулевичівни. Оскільки заповіді для актування подавалися не пізніше двох тижнів після смерті заповідальника, то умовною датою смерті волинської шляхтянки можна вважати середину березня 1642 року за старим стилем²¹.

Підписати тестамент запрошувалися свідки із рідних і шанованих особистих приятелів. Заповіт був підписаний її свояком – володимирським підкоморієм Юрієм Пузиною, а також Іваном Козинським, Ігнатієм Броневичем, Костянтином Ушаком Куликовським і Андрієм Гуляницьким. Усі п'ятеро шляхтичів документально зафіксовані як братчики Луцького Хрестовоздвиженського братства. Цей факт, як і пожертви Галшки на користь цього братства, свідчать про найтісніші зв'язки Галшки Гулевичівни з найбільшою на Волині православною інституцією²².

Цілком вірогідно, що чин похорону особисто здійснював луцько-острозький єпископ Афанасій (Пузина, † 25.12.1650), представник княжого роду, племінник добродійниці, старший луцький братчик²³. Галшка Гулевичівна, згідно зі заповітом, була похована в крипті Луцької братської церкви, а її ім'я, як і багатьох інших представників її родини, було внесено

¹⁹ Довбищенко М. Архів Української Церкви: Серія 2. Джерела. Випуск 1. Історія Луцького братства і братського монастиря 1617–1833 років. Луцьк: «Терези», 2014. С. 214.

²⁰ Довбищенко М. Архів Української Церкви: Серія 2. Джерела. Випуск 1. Історія Луцького братства і братського монастиря 1617–1833 років. Луцьк: «Терези», 2014. С. 215.

²¹ Бірюліна О. Історична довідка про фундаторку Галшку Гулевичівну. Волинський краєзнавчий музей. 22.06.2021 року. Вих. № 258/1–3. Арк. 5.

²² Бірюліна О. «Навічно фундуючи добра свої власні...». Луцьке Хрестовоздвиженське братство: історія та відродження. Луцьк: ВМА «Терен», 2013. С. 125.

²³ Бірюліна О. Історична довідка про фундаторку Галшку Гулевичівну. Волинський краєзнавчий музей. 22.06.2021 року. Вих. № 258/1–3. Арк. 6.

для довічного поминання у «Поменик Церкви Брацької Луцької», ведений з 1618 року²⁴. Слід зауважити, що найбільше членів братству, а саме 9 осіб, дала родина Гулевичів²⁵.

Прижиттєвого портрету Галшки Гулевичівни не збереглося, але було створено чимало уявних. Зокрема, у 2002 році скульптором Іриною Дацюк була виготовлена і встановлена їй меморіальна дошка на стіні луцької братської церкви. Іменем Галшки Гулевичівни в Луцьку названо одну з вулиць Старого міста. Завдяки ініціативам голови братства Андрія Бондарчука в Луцьку 27 вересня 2011 року відкрито Музей історії Луцького братства (з 2013 року – відділ Волинського краєзнавчого музею), окремим розділом якого є життєпис Галшки Гулевичівни. У 2012 році була частково музеєфікована і відкрита для відвідувачів підземна крипта братського храму, у якій знайшла вічний спочинок Галшка Гулевичівна, волинська шляхтянка, луцька братчиця, одна з найвідоміших українських меценаток²⁶, яка зберегла і пронесла православну віру через усі негаразди і випробування свого земного життя.

Висновки. Таким чином, завдяки значним пожертвам на розбудову церковних братств, братських шкіл і монастирів, Галшка Гулевичівна зробила вагомий внесок у розвиток та зміцнення Православної Церкви на українських землях у непростий для православ'я час на початку XVII ст.

Список джерел і літератури:

1. Бірюліна О. Історична довідка про фундаторку Галшку Гулевичівну. Волинський краєзнавчий музей. 22.06.2021 року. Вих. № 258/1–3. 6 арк.
2. Бірюліна О. «Навічно фундуючи добра свої власні...». Луцьке Хрестовоздвиженське братство: історія та відродження. Луцьк: ВМА «Терен», 2013. С. 123–126.
3. Ворончук І. Родоводи волинської шляхти XVI – першої половини XVII ст. (реконструкція родинних структур: методологія, методика, джерела): Наук.-мет. вид. Київ: Вища школа, 2009. 511 с., іл.
4. Довбищенко М. Архів Української Церкви: Серія 2. Джерела. Випуск 1. Історія Луцького братства і братського монастиря 1617–1833 років. Луцьк: «Терези», 2014. 688 с.

²⁴ Пом'яник. Реєстр Луцького Хрестовоздвиженського братства. 1618 р. Луцьк: Волинська оласна друкарня, 2000. С. 6.

²⁵ Довбищенко М. Волинська шляхта у релігійних рухах (кінець XVI – перша половина XVII ст.). Київ: ПП Сергійчук М. І., 2008. С. 188.

²⁶ Бірюліна О. Історична довідка про фундаторку Галшку Гулевичівну. Волинський краєзнавчий музей. 22.06.2021 року. Вих. № 258/1–3. Арк. 6.

5. Довбищенко М. Волинська шляхта у релігійних рухах (кінець XVI – перша половина XVII ст.). Київ: ПП Сергійчук М. І., 2008. 882 с.
6. Лозко Г. Галшка: Лозки та Гулевичі в XV–XVII ст.: історичний нарис. Тернопіль: Мандрівець, 2015. 47 с.
7. Макарий (Булгаков), митр. История Русской Церкви: в 9-ти томах. Москва: Изд-во Спасо-Преображенского Валаамского монастыря, 1994–1997. Т. 5. 559 с.
8. Мануил (Лемешевский), митр. Русские православные иерархи 992–1892: Биографический словарь: в 3-х томах. Москва: Изд-во Сретенского монастыря, 2002–2004. Т. 3. 487 с.
9. Памятники, изданные Временною Комиссиею для разбора древних актов, высочаше учрежденною при Киевском военном, Подольском і Волинском генерал-губернаторе: [в 4 т.]. Киев: в Унив. тип., 1845–1859, 1846. Т. 2. 789 с.
10. Пом’яник. Реєстр Луцького Хрестовоздвиженського братства. 1618 р. Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2000. 73 с.
11. Строев П. Списки иерархов и настоятелей монастырей Российской Церкви. Санкт-Петербург, 1877. 1056 с.
12. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). Київ: Наукова думка, 1993. 416 с., іл.

References:

1. Biriulina O. Istorychna dovidka pro fundatorku Halshku Hulevychivnu. Volynskyi kraieznavchyi muzei [Historical information about the founder Halshka Hulevychivna]. 22.06.2021 roku. Vykh. № 258/1–3. 6 ark. [in Ukrainian].
2. Biriulina O. (2013). «Navichno funduiuchy dobra svoi vlasni...» [Forever fundraising the goods of their own]. Lutske Khrestovozdvizhenske bratstvo: istoriia ta vidrodzhennia. Lutsk: VMA «Teren» [in Ukrainian].
3. Voronchuk I. (2009). Rodovody volynskoi shliakhty XVI – pershoi polovyny XVII st. (rekonstruktsiia rodynnykh struktur: metodolohiia, metodyka, dzherela): Nauk.-met. Vyd [Pedigrees of the Volyn nobility of the XVI – first half of the XVII century. (reconstruction of family structures: methodology, techniques, sources): Scientific and methodical publication]. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
4. Dovbyshchenko M. (2014). Arkhiv Ukrainskoi Tserkvy: Seriia 2. Dzherela. Vypusk 1. Istoriia Lutskohu bratstva i bratskoho monastyria 1617–1833 rokiv [Archives of the Ukrainian Church: Series 2. Sources. Issue 1. History of the Lutsk Brotherhood and the Brotherhood Monastery of 1617–1833]. Lutsk: «Terezy» [in Ukrainian].
5. Dovbyshchenko M. (2008). Volynska shliakhta u relihiinykh rukhakh (kinets XVI – persha polovyna XVII st.) [Volyn gentry in religious movements (end of XVI – first half of XVII century)]. Kyiv: PP Serhiichuk M. I. [in Ukrainian].
6. Lozko H. (2015). Halshka: Lozky ta Hulevychi v XV–XVII st.: istorychnyi narys [Halshka: Lozky and Hulevychi in the XV – XVII centuries: historical essay]. Ternopil: Mandrivets [in Ukrainian].

7. *Makaryi (Bulhakov), mytr.* (1994–1997). Ystoryia Russkoi Tserkvy: v 9-ty tomakh [History of the Russian Church: in 9 volumes]. Moskva: Yzd-vo Spaso-Preobrazhenskoho Valaamskoho monastyria. T. 5. [in Russian].
8. *Manuyl (Lemeshevskiy), mytr.* (2002–2004). Russkyye pravoslavnye yerarkhy 992–1892: Byohrafychesky slovar: v 3-kh tomakh [Russian Orthodox Hierarchs 992–1892: Biographical Dictionary: in 3 volumes]. Moskva: Yzd-vo Sretenskoho monastyria. T. 3. [in Russian].
9. Pamiatnyky, yzdannyye Vremennoiu Komysseyiu dlia razbora drevnykh aktov, vysochashe uchrezhdennoiu pry Kyevskom voennom, Podolskom i Volynskom heneral-hubernatore: [v 4 t.] (1845–1859, 1846) [Monuments issued by the Temporary Commission for the Analysis of Ancient Acts, established by the Kyiv Military, Podolsk and Volyn Governors-General: [in 4 vols.]. Kyev: v Unyv. typ. T. 2. [in Russian].
10. Pomiannk. Reiestr Lutskoho Khrestovozdvyzhenskoho bratstva. 1618 r. (2000). [Monument. Register of the Lutsk Exaltation of the Cross Brotherhood. 1618]. Lutsk: Volynska oblasna drukarnia [in Ukrainian].
11. *Stroev P.* (1877). Spysky yerarkhov y nastoiatelei monastyrei Rossyiskoi Tserkvy [Lists of hierarchs and abbots of monasteries of the Russian Church]. Sankt-Peterburh [in Russian].
12. *Yakovenko N.* (1993). Ukrainska shliakhta z kintsia XIV do seredyiny XVII st. (Volyn i Tsentralna Ukraina) [Ukrainian nobility from the end of the XIV to the middle of the XVII century. (Volyn and Central Ukraine)]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

Додаток 2. Меморіальна дошка Галиці Гулевичівні на стіні Луцької братської церкви. 2002 р.

Додаток 3. Підземна крипта братського храму. 2016 р.